

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
**МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
ТА СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО**

Випуск 27

Частина 2

Ужгород-2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Головний редактор:** **Палінчак Микола Михайлович** – декан факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, доктор політичних наук, професор
- Заступники
головного редактора:** **Приходько Володимир Панасович** – завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор
Химинець Василь Васильович – професор кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор
- Відповідальний
секретар:** **Дроздовський Ярослав Петрович** – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
- Члени редколегії:** **Ярема Василь Іванович** – завідувач кафедри господарського права Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор
Мікловда Василь Петрович – завідувач кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України
Філіпенко Антон Сергійович – доктор економічних наук, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, заслужений професор КНУ ім. Тараса Шевченка, академік АН ВШ України
Газуда Михайло Васильович – професор кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету, доктор економічних наук, професор
Луцишин Зоряна Орестівна – професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор
Старостіна Алла Олексіївна – завідувач кафедри міжнародної економіки економічного факультету КНУ ім. Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор
Слава Світлана Степанівна – професор кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук, доцент
Черленяк Іван Іванович – професор Ужгородського національного університету, доктор наук з державного управління
Заяць Олена Іванівна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Ерфан Єва Алоїсівна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Кушнір Наталія Олексіївна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Шинкар Віктор Андрійович – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Король Марина Михайлівна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук
Рошко Світлана Михайлівна – доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету, кандидат філологічних наук
Ляшенко Анфіса Христофорівна – професор кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор економічних наук, професор
Бурунова Олена – доктор економічних наук, професор Полонійського університету (Республіка Польща)
Andrzej Krynski – доктор габілітований, професор, ректор Полонійського університету (Республіка Польща)
Ioan Horga – доктор історичних наук, професор Університету Орадеа (Румунія)
Eudmila Lipková – доктор економічних наук, професор Братиславського економічного університету (Словаччина)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

Науковий вісник Ужгородського національного університету.

Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»
включено до переліку наукових фахових видань України з економіки
на підставі Наказ МОН України від 21 грудня 2015 року № 1328.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet

Вченою радою Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет»

на підставі Протоколу № 8 від 17 вересня 2019 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

серія KB № 21015-10815P,

видане Державною реєстраційною службою України 29.09.2014 р.

ЗМІСТ

Науменко Н. Ю. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ.....	7
Оверчук В. А. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	15
Окорський В. П. ІНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА ВОДОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ЯК ОСНОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕСПУБЛІКИ ТАДЖИКИСТАН.....	19
Панасюк В. М. ПЕРСОНАЛ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ ЯК ОБ'ЄКТ АНАЛІЗУ І УПРАВЛІННЯ.....	24
Писаренко С. В., Іванько М. В., Грицаєнко М. О. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ АДАПТАЦІЙНИХ ЗМІН.....	29
Познякова О. О. АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СФЕРИ ПОСЛУГ.....	35
Поліщук О. А., Поліщук О. Т. ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	40
Приймакова Ю. А. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТ».....	44
Пчелинська Г. В. ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	48
Самойлик Ю. В., Малиш Я. О., Петрушко К. О. ТЕНДЕНЦІЇ ТА МІСЦЕ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	53
Степанова Д. С., Яременко А. М. РОЗРОБЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	62
Степасюк Л. М. ВИРОБНИЦТВО СВИНИНИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	67
Сухоруков А. І. ЕВОЛЮЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	72
Томчук О. Ф. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	76
Чернобай Л. І., Дуляба Н. І., Лазарович О. І. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТУ НА ПРИКЛАДІ СТАРОСАМБІРСЬКОГО РОДОВИЩА НГВУ «БОРИСЛАВНАФТОГАЗ».....	84
Чмерук Г. Г. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК ОКРЕМИЙ СЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ.....	92

convergence” and “economic security” requires a systematic approach to study evolutionary processes in economic systems, in particular, to identify the characteristics and characteristics of economic evolution in individual countries. The European integration of Ukraine must be confirmed by the approximation of the development parameters to the similar parameters of other European countries. As such economic convergence is not observed, it is necessary to create the foundations for the long-term evolutionary development of Ukraine by improving the institutional, sectoral, regional and technological structure of the economy. Ensuring the dynamic development of the real sector of Ukraine's economy, in particular, the development of industry, transport sector and transit potential can create opportunities to increase Ukraine's presence in the world markets for goods and services and ensure the long-term evolutionary development of the national economy.

Key words: economic evolution, indicators of evolutionary development of the economy, institutional and innovative mechanisms, priority provision.

УДК 657.41:631.11

Томчук О. Ф.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аналізу та статистики
Вінницького національного аграрного університету*

Tomchuk Olena

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of analysis and statistics Department
Vinnitsia National Agrarian University*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті обґрунтовано визначення єдиного підходу до порядку проведення аналізу позикового капіталу та його етапи. Проаналізовано склад, структуру та динаміку позикового капіталу підприємства за 2016–2018 рр. Доведено, що оптимальне співвідношення власного капіталу та зобов'язань визначити практично неможливо, оскільки воно залежить від багатьох факторів, які по-різному впливають на кожне конкретне підприємство. Підприємство має прорахувати вигідну саме йому структуру капіталу, підтримуючи баланс між власним капіталом та зобов'язаннями. При цьому крайнощі можуть бути досить небезпечними, оскільки занадто велика сума зобов'язань може привести до втрати підприємством фінансової стійкості та платоспроможності. Для оцінювання впливу боргів підприємства на показники фінансової стійкості проілюстровано залежність останніх від суми зобов'язань за видами. Перелічено користувачів проведеного вище аналізу позикового капіталу з урахуванням їхніх вимог та потреб.

Ключові слова: позиковий капітал, аналіз, зобов'язання, фінансова стійкість, власний капітал, користувачі інформації.

Вступ та постановка проблеми. На всіх стадіях господарського процесу адміністративний персонал сільськогосподарських підприємств приймає певні управлінські рішення задля забезпечення стабільного функціонування та отримання позитивних результатів господарської діяльності. Важливим сегментом прийняття управлінських рішень на мікроекономічному рівні є фінансово-економічний аналіз. Однією з його складових є аналіз позикового капіталу. Значимість цього аналізу пов'язана насамперед із тим, що в момент виникнення зобов'язання підприємство отримує в розпорядження додаткові господарські засоби. По-перше, у власність підприємства переходять придбані активи, по-друге, підприємство користується на тимчасовій основі коштами, які мало було передати іншому контрагенту як компенсацію вартості таких активів, що може забезпечити додатковий прибуток підприємству. З огляду на це управлінський персонал має всебічно вивчати причини утворення позикового капіталу, вміти визначити його оптимальну величину та структуру, раціонально використовувати суму такої заборгованості. Це обумовлює необхідність та практичну значимість систематичного аналізу позикового капіталу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питан-

ням аналізу позикового капіталу присвятила свої дослідження низка вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема І.М. Боярко, В.В. Бочаров, О.В. Дейнека, Л.О. Дорогань-Писаренко, О.О. Зеленіна, Є.В. Мних, Ю.М. Тютюнник, С.В. Тютюнник, І.О. Школьник, Д.В. Шиян, О.О. Шермет. Водночас у вітчизняній економічній літературі відсутні комплексні дослідження з питань фінансового аналізу позикового капіталу сільськогосподарських підприємств.

Метою статті є обґрунтування методичних положень аналізу позикового капіталу сільськогосподарських підприємств.

Результати дослідження. Для здійснення господарської діяльності суб'єкти підприємництва, крім джерел власного капіталу, використовують позикові засоби. Для проведення якісного аналізу необхідно зібрати об'єктивну інформацію, яка стосується зобов'язань. Основним джерелом інформації для аналізу зобов'язань є фінансова звітність. Під час оцінювання фінансової звітності підприємства реалізується принцип дедукції, тобто рух від загального до часткового, що дає змогу відтворити історичну та логічну послідовність господарських операцій, а також оцінити величину їхнього впливу на фінансовий

стан підприємства. Під час аналізування необхідно врахувати, що інформація, наведена у фінансовій звітності, вже пройшла бухгалтерську та статистичну обробку. Необхідно також звернути увагу на суб'єктивність укладачів фінансової звітності, вибрану підприємством облікову політику (насамперед, щодо оцінювання зобов'язань) [1, с. 70].

Оскільки фінансова звітність є інформаційно обмеженою, з неї не можна отримати дані про найбільш надійних постачальників, банки, які надають кредити на вигідних умовах, фактичний термін сплати кожного з видів зобов'язань. Таким чином, під час аналізування позикового капіталу рекомендується використовувати, крім звітності, інші облікові дані, зокрема реєстри бухгалтерського обліку, первинні документи.

Слід зазначити, що обсяг інформації залежить від мети та завдань аналізу, а витрати на її збирання повинні бути обгрунтовані та виправдані.

У науковій літературі не визначено єдиного підходу до порядку проведення аналізу позикового капіталу. Причому позиковий капітал задля аналізування, скоріше, визначається щодо однієї зі складових капіталу підприємства, що є джерелом утворення активів, а не як його заборгованість, що потребує оцінювання природи утворення, термінів та джерел погашення.

Вважаємо, що аналіз позикового капіталу буде найбільш повним та результативним у разі його здійснення за такою схемою:

1) аналіз структури та динаміки позикового капіталу підприємства;

2) оцінювання оборотності кредиторської заборгованості;

3) визначення ролі позикового капіталу у формуванні капіталу підприємства;

4) оцінювання фінансової стійкості підприємства на основі аналізу структури власного капіталу та зобов'язань;

5) аналізування фінансової рівноваги між активами підприємства та джерелами їхнього утворення;

6) оцінювання впливу поточних зобов'язань на величину показників ліквідності.

Об'єднавши завдання й етапи проведення аналізу позикового капіталу, можемо отримати структурно-логічну модель послідовності його здійснення (рис. 1).

Оцінювання структури та динаміки позикового капіталу здійснюють за допомогою методичного прийому порівняння. Головними видами порівняльного аналізу є вертикальний та горизонтальний [2, с. 54]. Вертикальний аналіз дає змогу визначити вагову частку кожного виду позикового капіталу у загальному підсумку. Також цей вид аналізу дає можливість перевірити повноту й правильність розрахунку впливу окремих факторів на зміну загальної суми позикового капіталу. Завжди підсумок впливу всіх факторів має дорівнювати величині загального відхилення позикового капіталу. Горизонтальний аналіз дає змогу визначити абсолютні та відносні відхилення окремих видів позикового капіталу у звітному періоді порівняно з попереднім, а також оцінити їхнє значення на перспективу. Спільною ознакою вертикального та горизонтального аналізу є використання відносних

Рис. 1. Структурно-логічна модель послідовності здійснення аналізу позикового капіталу

Джерело: узагальнено автором за джерелами [1; 2]

показників, які на основі трендового методу аналізу та бенчмаркінгу порівнюють:

- з такими самими показниками за попередні періоди, що дає змогу оцінити тенденції розвитку в бік покращення чи погіршення;

- з нормативними показниками, що дає можливість оцінити фінансовий стан підприємства;

- з відносними показниками інших підприємств тієї самої галузі економіки;

- з відносними показниками кращих підприємств галузі, що дає змогу виявити суттєві недоліки роботи досліджуваного підприємства та його слабкі сторони.

На основі даних пасиву балансу оцінено позиковий капітал ТОВ «Курланд» с. Телелинці Жмеринського району.

Дані табл. 1 свідчать про те, що обсяги позикового капіталу на досліджуваному підприємстві мають тенденцію до зменшення, зокрема на 3%.

Слід зазначити, що ТОВ «Курланд» у своїй господарській діяльності довгострокові зобов'язання протягом 2017 та 2018 рр. не використовувало. Причиною цього є можливість підприємства залучати більш дешеві позикові засоби. Загалом по товариству частка довготермінових зобов'язань у загальній величині заборгованості незначна, а у 2016 р. вона складалась із цільового фінансування (0,03 пункти, або 0,3%).

У 2018 р. у товариства з'явилась заборгованість за одержаними авансами в сумі 15 243 тис. грн. для поставки матеріальних цінностей.

Невикористані поточні забезпечення на дату балансу спостерігаються у 2017 та 2018 рр. у сумі 1 267 тис. грн. та 3 501 тис. грн. відповідно.

Зменшення позикового капіталу переважно відбулося за рахунок зменшення розрахунків за довгостроковими зобов'язаннями на 142 623 тис. грн., розрахунків з оплати праці – на 7 139 тис. грн., інших поточних зобов'язань – на 3 610 тис. грн.

Таким чином, під час аналізування структури та динаміки позикового капіталу підприємства виявляються негативні тенденції щодо зростання заборгованості підприємства. Значну увагу необхідно звернути на аналіз динаміки його заборгованості за розрахунками з бюджетом та оплати праці.

Також є суттєвими зміни в структурі позикового капіталу. У поточних зобов'язаннях найбільшу питому вагу мають короткострокові кредити банків, а саме 61,19% у 2017 р. та 55,87% у 2018 р., 61,38% у 2016 р. припали на поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями. Короткотермінові кредити банків зменшились. Заборгованість за розрахунками з бюджетом на кінець 2018 р. становила 0,14%, за розрахунками з оплати праці – 0,80%, за розрахунками зі страхування – 0,01% від загальної величини зобов'язань підприємства.

За 2017 та 2018 рр. зобов'язання підприємства дорівнюють 100% поточних, що є негативним фактором, який свідчить про нераціональну структуру балансу, а також ризик втрати фінансової стійкості.

Таблиця 1

Аналіз складу, структури та динаміки позикового капіталу підприємства

Найменування показників	2016 р.		2017 р.		2018 р.		Абсолютне зростання, тис. грн.	Коефіцієнт зростання
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %		
1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	–	–	–	–	–	–	–	–
1.1 довготермінові кредити банків	–	–	–	–	–	–	–	–
1.2 інші довготермінові фінансові зобов'язання	–	–	–	–	–	–	–	–
1.3 цільове фінансування	153	0,03	–	–	–	–	-153	–
2. Поточні зобов'язання й забезпечення, усього	561 449	99,97	530 759	100	544 339	100	-17 110	0,97
2.1 короткотермінові кредити банків	193 512	34,45	324 774	61,19	304 121	55,87	110 609	1,57
2.2 векселі видані	–	–	–	–	–	–	–	–
2.3 кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	738	0,13	8 655	1,63	6 987	0,01	6 249	9,47
2.4 за довгостроковими зобов'язаннями	344 747	61,38	190 857	35,96	202 124	37,13	-142 623	0,59
2.5 за розрахунками з бюджетом	43	0,008	784	0,15	783	0,14	740	18,21
2.6 за розрахунками зі страхування	143	0,02	54	0,01	63	0,01	-80	0,44
2.7 за розрахунками з оплати праці	11 513	2,05	1 538	0,28	4 374	0,80	-7 139	0,38
2.8 за одержаними авансами	–	–	–	–	15 243	2,80	15 243	–
2.9 поточні забезпечення	–	–	1 267	0,24	3 501	0,64	3 501	–
2.10 інші поточні зобов'язання	10 753	1,91	2 839	0,54	7 143	1,31	-3 610	0,66
3. Усього зобов'язань	561 602	100	530 759	100	544 339	100	-17 263	0,97

Джерело: сформовано на основі даних фінансової звітності ТОВ «Курланд» за 2016–2018 рр.

Залучення позикового капіталу надає підприємству низку переваг, даючи змогу певною мірою покращити його фінансовий стан. Проте неефективне використання позикового капіталу, значна плата за користування ним, заморожування на тривалій період коштів в обігу можуть дати зворотний ефект, значно зменшити платоспроможність сільськогосподарського підприємства й навіть довести його до банкрутства. З огляду на це аналіз раціональної структури капіталу підприємства завжди викликав науковий інтерес учених-економістів [3–5]. Практикою доведено, що оптимальне співвідношення власного капіталу та зобов'язань визначити практично неможливо, оскільки воно залежить від багатьох факторів, які по-різному впливають на кожне конкретне підприємство:

- рівень оподаткування прибутку;
- рівень плати за позикові кошти;
- тривалість операційного циклу;
- фондомісткість;
- величина постійних витрат;
- намір власників зберегти контроль над управлінням підприємством;
- рівень кредитоспроможності;
- репутація підприємства серед кредиторів.

Підприємство має прорахувати вигідну саме йому структуру капіталу, підтримуючи баланс між власним капіталом і зобов'язаннями. При цьому крайнощі можуть бути досить небезпечними, оскільки занадто велика сума зобов'язань може привести до втрати підприємством фінансової стійкості та платоспроможності. Наслідком значного збільшення власного капіталу може бути втрата власниками контролю над підприємством.

Аналіз співвідношення власного та позикового капіталу підприємства дає змогу оцінити його фінансову стійкість. Оцінювання фінансової стійкості дає можливість інвесторам, кредиторам визначити фінансові можливості підприємства щодо тривалої перспективи. Як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці не опрацьовано єдиного підходу до побудови відповідних алгоритмів оцінювання фінансової стійкості.

Вагомими причинами, які зумовлюють відмінності щодо кількості та методики розрахунку показників фінансової стійкості підприємства, вважаємо мету та завдання такого аналізу. Так, власники одного підприємства мають за мету збільшити обсяг власного капіталу, а іншого – обсяг довготермінових зобов'язань шляхом отримання значної суми кредиту. У першому разі аналіз фінансової стійкості може бути здійснений щодо обґрунтованості збільшення власного капіталу, а в другому – щодо довготермінових зобов'язань задля недопущення в обох випадках порушення оптимального співвідношення пасивів балансу конкретного підприємства, втрати незалежності та стабільності останнім. Якщо за першої ситуації пріоритетними можуть бути одні показники фінансової стійкості, то за другої – ці показники можуть такими не визначатись.

Певні проблеми виникають під час розрахунку показників фінансової стійкості. Характеризуючи методику визначення таких показників, науковці оперують поняттями «позиковий капітал», «позикові засоби», передбачаючи в їхньому змісті різні складові капіталу. На нашу думку, причиною таких неузгоджень є поки неповна відповідність методики аналізу національним Положенням (стандартам) бухгалтерського обліку. На сучасному етапі більшість науковців не враховує вимоги цих нормативних документів.

Вважаємо, що для визначення коефіцієнтів фінансової стійкості необхідно використовувати запропоновану І.Я. Омецінською структуру джерел утворення активів підприємства. Зокрема, до складу власного капіталу слід зараховувати, крім власного, капітал, прирівняний до власного, до зобов'язань (позикового капіталу) – довготермінові та поточні зобов'язання й пасиви, прирівняні до зобов'язань [6].

Одним з основних відносних показників фінансової стійкості є коефіцієнт фінансової незалежності (коефіцієнт концентрації власного капіталу), який характеризує можливість підприємства виконати свої зобов'язання за рахунок власного капіталу та свідчить про те, яка частка активів підприємства сформована з власних засобів. Розраховується коефіцієнт фінансової незалежності шляхом поділу останніх на валюту балансу. Як зазначалося вище, оптимальна частка власного капіталу у загальній вартості джерел утворення активів підприємства залежить від багатьох факторів, зокрема фондомісткості підприємства та галузі, в якій воно функціонує. Проте науковці вказують також на оптимальні межі цього показника (табл. 2).

У спеціальній літературі існують різні позиції щодо рівня використання позикового капіталу. Найбільш поширеною є думка про те, що в підприємство з високою часткою власного капіталу кредитори охочіше вкладають кошти, оскільки воно з більшою ймовірністю може погасити зобов'язання. Проте, наприклад, багатьом зарубіжним компаніям властива висока частка позикового капіталу (до 80%), оскільки основний потік інвестицій надходить від банків. У цьому разі низьке значення коефіцієнта фінансової автономії буде свідчити про високий рівень довіри до підприємства з боку банків, отже, про його фінансову надійність. Натомість високе значення цього показника є певною пересторогою для кредиторів та інвесторів [3, с. 143].

Доповненням до коефіцієнта концентрації власного капіталу є коефіцієнт концентрації позикового капіталу ($k_{п.к.}$), який розраховується поділом усіх зобов'язань підприємства на валюту балансу й відображає з урахуванням ставлення аналітика до необхідності спільного аналізу джерел засобів та активів підприємства:

- частку зобов'язань у загальній сумі капіталу підприємства;
- частку активів підприємства, сформовану за рахунок позикового капіталу.

Таблиця 2

Оптимальне значення коефіцієнта фінансової незалежності в різних наукових джерелах

№	Автори	Рекомендована частка власного капіталу у загальній структурі капіталу підприємства
1	Є.В. Мних	Не менше 50%
2	М.Р. Лучко, С.М. Жукевич, А.І. Фаріон	Не менше 60%
3	Ю.С. Цал-Цалко	Не менше 50%
4	О.Ф. Томчук	Не менше 50%
5	Ю.М. Тютюнник, Л.О. Дорогань-Писаренко, С.В. Тютюнник	Не менше 50%
6	І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека	Не менше 50%

Джерело: узагальнено автором за джерелами [1; 2; 3; 4; 7; 8]

Найбільш загальна оцінка фінансової стійкості підприємства визначається коефіцієнтом співвідношення позикового та власного капіталу:

$$K_{ф.р.} = \frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Власний капітал}} \quad (1)$$

Коефіцієнт співвідношення позикового та власного капіталу показує, яка сума позикового капіталу припадає на 1 грн. власного. Збільшення цього показника свідчить про підвищення залежності підприємства від кредиторів. Коефіцієнт співвідношення власного та позикового капіталу часто застосовують для оцінювання фінансового ризику, тому його іноді називають коефіцієнтом фінансового ризику.

З огляду на значущість цього показника аналітику необхідно вирішити, яку оцінку доречно використати для його розрахунку, насамперед щодо власного капіталу: балансову чи ринкову. Як правило, у прибуткових підприємствах ринкова ціна власного капіталу може суттєво перевищувати балансову, а під час розрахунку коефіцієнта співвідношення позикового та власного капіталу на основі ринкових оцінок рівень фінансового ризику може бути нижчим, ніж під час використання балансових оцінок [1; 2].

Оберненим до коефіцієнта співвідношення позикового та власного капіталу є коефіцієнт платоспроможності (фінансової стабільності). Як правило, в науковій літературі зазначається, що оптимальною є ситуація, за якої сума власного капіталу перевищує суму позикового (табл. 2). З огляду на це слід вважати, що оптимальне значення коефіцієнта платоспроможності не може бути меншим за 1.

Коефіцієнт фінансової стабільності визначається за формулою:

$$K_{ф.с.} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Зобов'язання}} \quad (2)$$

Іншу групу відносних показників фінансової стійкості формують коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел ($K_{фнкд}$) і коефіцієнт фінансової залежності капіталізованих джерел ($K_{фзkd}$). Для розрахунку цих показників до уваги беруться лише довготермінові джерела утворення активів:

$$K_{фнкд} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Власний капітал} + \text{Довготермінові зобов'язання}}; \quad (3)$$

$$K_{фзkd} = \frac{\text{Довготермінові зобов'язання}}{\text{Власний капітал} + \text{Довготермінові зобов'язання}} \quad (4)$$

Перший коефіцієнт вказує на частку власного капіталу, другий – довготермінових зобов'язань у загальній сумі довготермінових джерел фінансування, а в сукупності їхня сума дорівнює одиниці. Єдиної позиції щодо оптимальних значень $K_{фнкд}$ і $K_{фзkd}$ немає ні у вітчизняній, ні в зарубіжній практиці. Зростання в динаміці $K_{фзkd}$ і зменшення $K_{фнкд}$ свідчать, з одного боку, про збільшення на довготривалу перспективу залежності підприємства від зовнішніх кредиторів, з іншого боку, про ступінь довіри останніх до підприємства.

Найбільш поширеною є думка про те, що нижня межа коефіцієнта фінансової незалежності капіталізованих джерел має становити 0,6, а верхня межа коефіцієнта фінансової залежності капіталізованих джерел має складати 0,4.

Ще одну важливу групу показників фінансової стійкості складають коефіцієнти, які визначають структуру позикових засобів. Ю.М. Тютюнник, Л.О. Дорогань-Писаренко, С.В. Тютюнник до них зараховують коефіцієнт структури позикових засобів, який дає змогу встано-

вити частку довготермінових зобов'язань у загальній сумі позикових засобів [1, с. 355]:

$$K_{н.з.} = \frac{\text{Довготермінові зобов'язання}}{\text{Зобов'язання}} \quad (5)$$

Зростання цього показника в динаміці свідчить про підвищення ризику вкладення капіталу в підприємство. Проте, з іншого боку, це може свідчити про високий ступінь довіри кредиторів до підприємства. Коефіцієнт структури позикових засобів – це один з головних індикаторів фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств, де довготермінові зобов'язання можуть відігравати важливу роль у фінансуванні їхньої основної діяльності та становити значну частку в капіталі.

Частку короткотермінових зобов'язань у загальній сумі позикових засобів можна визначити за коефіцієнтом поточної заборгованості, який розраховується поділом поточних зобов'язань на суму всіх зобов'язань підприємства:

$$K_{пот.зоб.} = \frac{\text{Поточні зобов'язання}}{\text{Зобов'язання}} \quad (6)$$

У цій групі показників фінансової стійкості доцільно виокремити коефіцієнт поточної заборгованості за нетоварними операціями, який би відображав частку такої заборгованості в загальній структурі позикових засобів:

$$K_{н.з.} = \frac{\text{Поточні зобов'язання за нетоварними операціями}}{\text{Зобов'язання}} \quad (7)$$

Значущість цього показника полягає в тому, що він відображатиме стан платоспроможності підприємства щодо погашення заборгованості із заробітної плати, страхування, позабюджетних платежів і перед бюджетом.

Для оцінювання фінансової стійкості підприємства доцільно також визначити коефіцієнт Бівера, методику розрахунку якого подано в Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [9]:

$$K_B = \frac{ЧД - А}{ДЗ + ПЗ} \quad (8)$$

де ЧП – чистий прибуток (збиток); А – амортизація як елемент операційних витрат; ДЗ – довготермінові зобов'язання; ПЗ – поточні зобов'язання.

Використовуючи цей коефіцієнт, можемо відзначити незадовільну структуру балансу, небажане зменшення частки прибутку, що спрямовується на розвиток виробництва, а також своєчасно зреагувати на можливі наслідки таких негативних процесів.

Одним із важливих показників фінансової стійкості є коефіцієнт, який характеризує здатність підприємства платити відсотки за кредити. Вітчизняні науковці не висвітлюють методику розрахунку цього коефіцієнта для оцінювання фінансової стійкості підприємства, оскільки в Україні відсотки за кредитами є фінансовими витратами та не покриваються за рахунок прибутку. В зарубіжних країнах виокремлюють таку методику розрахунку коефіцієнта забезпеченості відсотків до виплати [10]:

$$K_{з.тв} = \frac{\text{Прибуток до вирахування відсотків і податків}}{\text{Відсотки до виплати}} \quad (9)$$

Низьке значення коефіцієнта забезпеченості відсотків до виплати свідчить про високу частку позикового капіталу в загальній структурі капіталу підприємства. У цьому виявляється зв'язок цього показника з коефіцієнтами концентрації власного та позикового капіталу.

Для оцінювання впливу боргів підприємства на показники фінансової стійкості на рис. 2 проілюстровано залежність останніх від суми зобов'язань за видами.

Оскільки кількість показників, які дають змогу оцінити позиковий капітал підприємства, досить велика, то кожен з користувачів інформації аналізу позикового капіталу має вибрати ті з них, які саме для нього є цінними. На рис. 3 перелічено користувачів проведеного вище аналізу позикового капіталу з урахуванням їхніх вимог і потреб.

Методика й етапи аналізу залежать від його мети та користувачів, але в будь-якому разі здійснений за вищеподаною схемою аналіз позикового капіталу не лише забезпечить даними про склад і структуру позикового капіталу, але й дасть змістовну інформацію про фінансовий стан підприємства, його платоспроможність і мож-

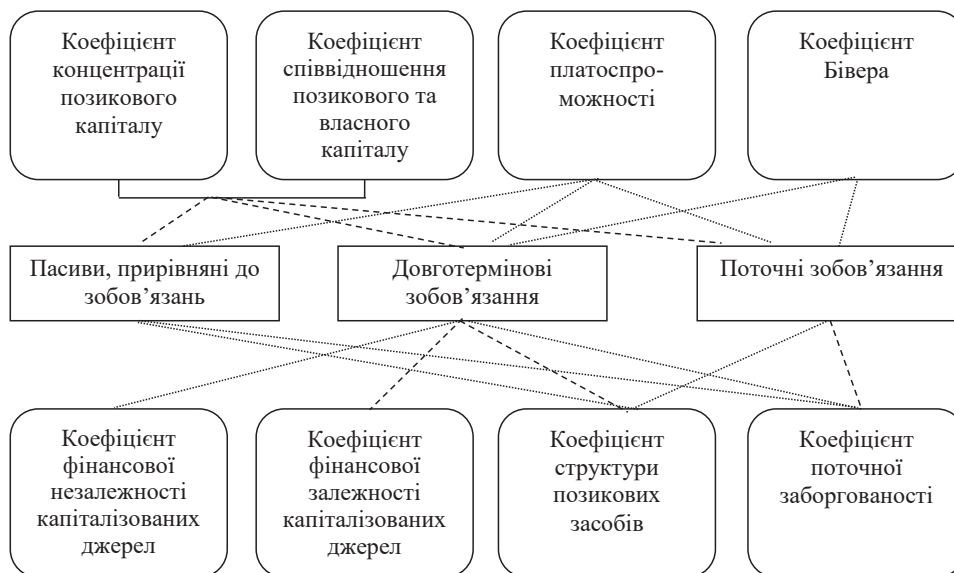

Рис. 2. Залежність показників фінансової стійкості від суми позикового капіталу за його видами

Джерело: узагальнено автором за джерелами [1; 2; 4; 7; 8]

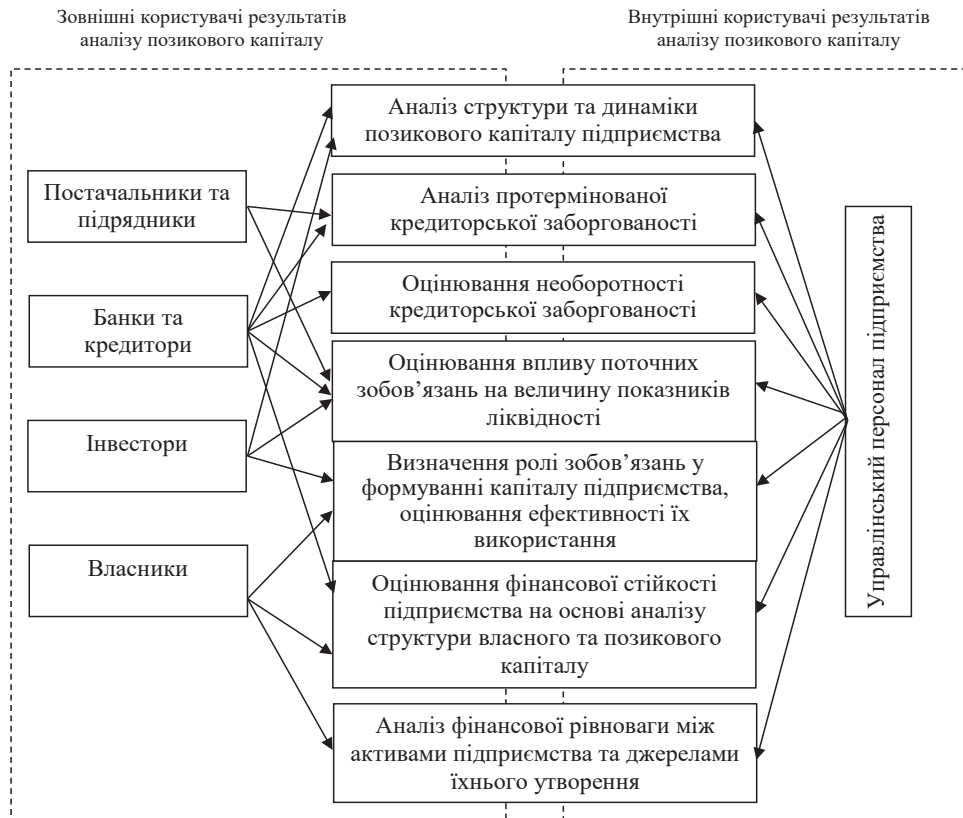

Рис. 3. Користувачі результатів аналізу позикового капіталу сільськогосподарського підприємства

Джерело: запропоновано автором

ливність ефективно вести господарську діяльність на тривалу перспективу.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження показало відсутність єдності підходів до аналізування позикового капіталу підприємств у вітчизняній практиці.

Крім того, позиковий капітал, який нині переважає в структурі джерел фінансування, здійснює негативний

вплив на фінансову стабільність та платоспроможність суб'єкта господарювання, хоча, залучаючи позикові засоби, підприємство може розширити масштаби своєї діяльності та підвищити рентабельність власного капіталу.

Подальшими етапами наших досліджень будуть детальна класифікація складових позикового капіталу та розроблення методики їх бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел:

1. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Полтава : ПДАА, 2016. 430 с.
2. Мних Є.В., Барабаш Н.С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2014. 536 с.
3. Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 304 с.
4. Школьник І.О., Боярко І.М., Дейнека О.В. та ін. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 368 с.
5. Стаднюк Т.В., Татушко Т.А. Теоретичні основи аналізу зобов'язань суб'єктів господарювання. *Агросвіт*. 2014. № 8. С. 60–65.
6. Омецінська І.Я. Облік і аналіз зобов'язань будівельних підприємств: методика та організація : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09. Тернопіль, 2008. 21 с.
7. Томчук О.Ф. Оцінка фінансової стійкості – важлива характеристика фінансового стану підприємства. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2015. Вип. 12 (2). С. 240–250.
8. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
9. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ Мінекономіки України від 19 січня 2006 р. № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (дата звернення: 07.09.2019).
10. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности : учебное пособие. Москва : ИНФРА-М, 2011. 215 с.

References:

1. Tiutiunyyk Yu.M., Dorohan-Pysarenko L.O., Tiutiunyyk S.V. (2016) *Finansovyyi analiz : navchalnyi posibnyk* [Financial analysis : navch. posib]. Poltava : PDAA (in Ukrainian).
2. Mnykh Ye.V., Barabash N.S. (2014) *Finansovyyi analiz : pidruchnyk* [Financial analysis : textbook]. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t (in Ukrainian).
3. Luchko M.R., Zhukeyvych S.M., Farion A.I. (2016) *Finansovyyi analiz : navchalnyi posibnyk* [Financial analysis : navch. posib]. Ternopil : TNEU (in Ukrainian).
4. Shkolnyk I.O., Boiarko I.M., Deineka O.V. ta in. (2016) *Finansovyyi analiz : navchalnyi posibnyk* [Financial analysis : navch. posib]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).
5. Stadniuk T.V., Tatushko T.A. (2014) *Teoretychni osnovy analizu zoboviazan subiektiv hospodariuvannya* [Theoretical bases of analysis of obligations of subjects of menage]. *Ahrosvit*, no. 8, pp. 60–65.
6. Ometsinska I.Ya. (2008) *Oblik i analiz zoboviazan budivelnykh pidpriemstv: metodyka ta orhanizatsiia* [Account and analysis of obligations of build enterprises: method and organization] (PhD Thesis). Ternopil : Ternopilskyyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet.
7. Tomchuk O.F. (2015) *Otsinka finansovoi stiikosti – vazhlyva kharakterystyka finansovoho stanu pidpriemstva* [An estimation of financial firmness is important description of the financial state of enterprise]. *Ekonomichni nauky. Serii: Oblik i finansy*, vol. 12 (2), pp. 240–250.
8. Tsal-Tsalko Yu.S. (2008) *Finansovyyi analiz : pidruchnyk*. [Financial analysis : textbook]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).
9. *Nakaz Minekonomiky Ukrainy (2006) Metodychni rekomendatsii shchodo vyjavlenniu oznak neplatospromozhnosti pidpriemstva ta oznak dii prykhovuvannya bankrutstva, fiktyvnoho bankrutstva chy dovedennia do bankrutstva* [Methodical recommendations in relation to the exposure of signs of insolvency of enterprise and signs of actions of concealment of bankruptcy, fictitious bankruptcy or leading to, to bankruptcy]. Available at: zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06 (accessed: 07.09.2019).
10. Berdnykova T.B. (2011) *Analiz i diagnostika finansovo-khozyaystvennoy deyatel'nosti : ucheb. posobie* [Analysis and diagnostics of financially-economic activity : studies. manual]. Moskva : INFRA-M (in Russian).

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ АНАЛИЗА ЗАЕМНОГО КАПИТАЛА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. В статье обоснованы определение единственного подхода к порядку проведения анализа заемного капитала и его этапы. Проанализированы состав, структура и динамика заемного капитала предприятия за 2016–2018 гг. Доказано, что оптимальное соотношение собственного капитала и обязательств определить практически невозможно, поскольку оно зависит от многих факторов, которые по-разному влияют на каждое конкретное предприятие. Предприятие должно просчитать выгодную именно ему структуру капитала, поддерживая баланс между собственным капиталом и обязательствами. При этом крайности могут быть достаточно опасными, поскольку слишком большая сумма обязательств может привести к потере предприятием финансовой устойчивости и платежеспособности. Для оценивания влияния долгов предприятия на показатели финансовой устойчивости проиллюстрирована зависимость последних от суммы обязательств по видам. Перечислены пользователи проведенного анализа заемного капитала с учетом их требований и потребностей.

Ключевые слова: заемный капитал, анализ, обязательства, финансовая устойчивость, собственный капитал, пользователи информации.

METHODICAL ASPECTS OF ANALYSIS OF THE DEBT CAPITAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary. At all stages of the economic process, administrative staff of agricultural enterprises make certain managerial decisions in order to ensure the stable functioning and obtain positive results of economic activity. An important segment of decision making at the microeconomic level is financial and economic analysis. One of its components is the analysis of debt capital. The purpose of the research is to substantiate methodological provisions of the analysis of debt capital of agricultural enterprises. The comparative method, vertical analysis, Internet resources have been used in this study. The practical significance of the results obtained is to highlight the methodology for conducting the analysis of current liabilities. Analysis of the debt capital will be the most complete and effective in the case of its implementation under the following scheme: analysis of the structure and dynamics of the debt capital of the enterprise; estimation of turnover of accounts payable; determination of the role of debt capital in the formation of the enterprise's capital; estimation of financial stability of the enterprise based on the analysis of the structure of the equity and liabilities; analysis of the financial equilibrium between the assets of the enterprise and the sources of their formation; assessment of the impact of current liabilities on the value of liquidity ratios. It has been proven by the practice that the optimal balance between the equity and liabilities cannot virtually be determined, since it depends on many factors that differently affect each individual enterprise. The enterprise must calculate the capital structure that is favorable for it maintaining a balance between the equity and liabilities. Analysis of the ratio of equity and borrowings of the enterprise enables to evaluate its financial sustainability. Assessment of financial stability enables investors, creditors to determine the financial capacity of the company from a long-term perspective. Since the number of indicators that make it possible to estimate a company's debt capital is quite large, each of the users of information on the debt capital analysis should select those that are of particular value to him. The study conducted has shown that debt capital, which now prevails in the structure of sources of financing, has a negative impact on the financial stability and solvency of the entity, although the enterprise can expand its operations and increases its return on equity attracting borrowings.

Key words: debt capital, analysis, liabilities, financial sustainability, equity, users of information.